

1. Produkce a hrubá přidaná hodnota

• *Vliv transformace na vývoj ekonomiky ČR a SR*

Tvorba národohospodářských zdrojů a jejich užití v letech 1995 až 2005 byly v ČR a v SR relativně různou mírou ovlivněny vývojem v předchozím období transformace národního hospodářství; do konce roku 1992 ve společném státním útvaru po rozdělení federace v následujících třech letech do roku 1995. V obou státech, od ledna 1993 zcela samostatných, existovaly stejné charakteristické rysy prudkých vývojových změn a zvrátů vyvolaných procesem přechodu k tržnímu hospodářství působících přitom s rozdílnou intenzitou. V počátečním stádiu transformace národního hospodářství Československa došlo k výraznému ekonomickému poklesu, což bylo způsobeno vnitřními i vnějšími faktory. Cenová liberalizace vedla k prudkému růstu hladiny spotřebitelských cen a znehodnocení vnitřní kupní síly peněz, což spolu s liberalizací zahraničního obchodu a s devalvací československé měny stlačilo spotřebitelské výdaje domácností ve vývoji do roku 1992 hluboko pod úroveň předchozích dvou let. Na poptávkové straně se k tomu přidalo výrazné snížení investiční aktivity a výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu, což přispělo ke značnému propadu domácí realizované poptávky. Na nabídkové straně došlo k výraznému poklesu produkční výkonnosti průmyslu, stavebnictví i dalších odvětví s negativním dopadem na vývoj úhrnné hrubé přidané hodnoty. Rozpad RVHP spojený s citelnou ztrátou odbytu československých výrobků na východoevropských trzích se promítl do snížení vnější poptávky. K nepříznivě působícím vlivům patřila v tomto období rovněž hospodářská recese v západní Evropě.

• *Pokles ekonomických výkonů do roku 1992 v ČR i SR*

Do roku 1992 ve srovnání s rokem 1990 se HDP snížil reálně v ČR o 18,0 % a v SR o 20,1 %, když poklesly výdaje na spotřebu domácností o 16,3 %, resp. o značných 33,0 % a výdaje na tvorbu hrubého kapitálu o 27,7 %, resp. o 31,5 %. Do roku 1993 již vstoupily ČR a SR jako dva samostatné státy a pokračovala další fáze ekonomické reformy a transformace. Jejich ekonomika začala postupně oživovat, i když zpočátku negativně na obě působilo rozdělení československé federace. HDP se v následujících třech letech, do roku 1995 oproti roku 1992, zvýšil reálně v ČR o 13,4 % a v SR o 14,1 %, když vzrostly téměř stejně spotřebitelské výdaje domácností (o 13,1 % resp. o 13,2 %) a velice rozdílně výdaje na tvorbu hrubého kapitálu (o značných 57,9 %, resp. jen o 12,1 %). Zcela odlišně se v těchto třech letech vyvíjely zahraničně ekonomické transakce a tomu odpovídající vliv na růst HDP –negativní v ČR a pozitivní v SR; ve stálých cenách se přebytek zahraničního obchodu ČR z roku 1992 přeměnil na značný schodek v roce 1995 a v tomtéž období se schodek zahraničního obchodu SR změnil na přebytek.

• *Rychlejší růst ekonomiky SR než ČR od roku 1995*

Celkový ekonomický vývoj v následujícím desetiletém období byl v ČR méně dynamický než v SR, přičemž v obou státech byla roční tempa přírůstků základních ukazatelů ekonomiky dosti rozkolísaná.

Do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 se zvýšila produkce zboží a služeb v ČR nominálně 2,13 násobně a reálně 1,53 násobně a v SR 2,46 násobně, resp. 1,36 násobně. Růst produkce byl totiž v ČR pomalejší než v SR o 32,4 p.b. v běžných cenách, avšak rychlejší o 17,3 p.b. ve stálých cenách roku 2000. Prakticky to znamená, že na celkovém zvyšování hodnoty se podílel růst fyzického objemu padesáti sedmi procenty v ČR a pouze třiceti procenty v SR, přičemž cenová hladina produkce se zvýšila v ČR podstatně méně než v SR (o 41,6 p.b.).

V tomtéž desetiletém období se zvýšil meziprodukt v ČR nominálně 2,21 násobně a reálně 1,70 násobně a v SR 2,42 násobně a 1,30 násobně. Růst mezispotřeby byl tak v ČR pomalejší než v SR v běžných cenách, avšak značně rychlejší ve stálých cenách roku 2000. Na celkovém zvýšení hodnoty mezispotřeby se podílel růst fyzického objemu sedmdesáti procenty v ČR a pouze čtvrtinou v SR, takže cenová hladina spotřebovaných meziproduktů se zvýšila v ČR podstatně méně než v SR (30,1 % proti 87,0 %). Tato skutečnost

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

významně přispěla k výrazně rychlejšímu růstu objemu hrubé přidané hodnoty v SR než v ČR. O relativně rychlejším růstu spotřebovaného meziprojektu než produkce v ČR ve srovnání se SR vypovídá i energetická náročnost národního hospodářství, která v roce 2005 byla v obou státech téměř stejná, avšak v průběhu deseti let klesla v ČR nepatrně a v SR značně.

Do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 se zvýšila hrubá přidaná hodnota v ČR nominálně 2,01 násobně a reálně 1,28 násobně a v SR 2,5 násobně nominálně a 1,45 násobně reálně. Celkové zvýšení hrubé přidané hodnoty v běžných cenách bylo ovlivněno růstem jejího fyzického objemu z necelé třetiny v ČR a o více než třetiny v SR. Tento poměr mezi zvýšením hodnoty a objemu se projevil v podstatně větším absolutním růstu cenové hladiny hrubé přidané hodnoty v SR než v ČR. Relativně však byly cenové relace mezi zbožím nakupovaným pro mezispotřebu a prodávaným zbožím příznivější v ČR než SR. Zatímco ekonomické subjekty v ČR v průběhu deseti let zaplatily za zboží a služby nakupované pro mezispotřebu více o 30,1 % a inkasovaly za realizovanou produkci vyšší ceny o 39,4 % (relace 0,993), tak v SR tento poměr činil 87,0 % k 81,0 % (relace 1,033), což představuje určitý druh měřítka úspěchu ekonomických subjektů v ČR na domácím trhu.

Tab. č. 1 Souhrnné ukazatele tvorby zdrojů

	ČR			SR		
	Produkce	Meziprojekt	HPH	Produkce	Meziprojekt	HPH
	v mld. Kč b.c.			v mld. Sk b.c.		
Rok 2005	7461,0	4798,8	2662,2	3303,5	1999,4	1304,1
2005/1995 v %						
v b.c.	213,1	220,7	200,7	245,5	242,4	250,2
v s.c.	152,9	169,7	127,7	135,6	129,6	145,0
Ind. cen	139,4	130,1	157,2	181,0	187,0	172,6

• **Větší náročnost HPH na spotřebu meziprojektů v ČR než v SR**

Výše uvedený desetiletý vývoj souhrnných výsledků výrobní činnosti ekonomik obou států ukazuje na několik zvláštností především ve vztahu mezi těmito základními produkčními charakteristikami a zároveň při rozložení celého desetiletého období na dva stejné pětileté časové úseky. Pozoruhodná je skutečnost, že hrubá přidaná hodnota je podstatně náročnější na spotřebovaný meziprojekt v ČR než v SR, přičemž v celém desetiletém období v ČR tato náročnost značně vzrostla a v SR dosti poklesla. Jde o zdánlivě rozpornou tendenci a svým způsobem paradoxní jev, neboť v ekonomice SR byl růst dovozu rychlejší než v ČR a zároveň jejich podíl na disponibilních zdrojích pro konečné výdaje byl vyšší než v ekonomice ČR. Zároveň v ekonomice SR došlo k negativnímu vlivu směnných relací zahraničního obchodu na HDP a v ekonomice ČR byl tento vliv pozitivní.

• **Rozdílný vývoj ve dvou pětiletých obdobích**

Pro vztah mezi vývojem základních produkčních ukazatelů v prvním období (rok 2000 proti roku 1995) a ve druhém období (rok 2005 proti roku 2000) je charakteristický značně rozdílný vývoj v obou státech. Růst produkce ve druhém období ve srovnání s prvním obdobím v běžných cenách v ČR zpomalil méně než v SR a ve stálých cenách v ČR zrychlil a v SR zpomalil. Z toho vyplývá, že zvýšení cenové hladiny produkce bylo ve druhém období v ČR nižší výrazně a v SR jen nepatrně. Růst hrubé přidané hodnoty ve druhém období ve srovnání s prvním obdobím v běžných cenách v ČR zpomalil více než v SR, avšak ve stálých cenách bylo zrychlení růstu v ČR větší než v SR, což znamená, že zvýšení cenové hladiny v ČR zpomalilo podstatně více než v SR. Vztah mezi těmito základními charakteristikami je rozhodující měrou ovlivněn změnami ve vývoji meziprojektu v ekonomikách obou států.

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

• V ČR rychlejší a SR pomalejší růst meziprojektu než produkce

Celkový objem spotřebovaného meziprojektu a jeho vývoj může být sice rozdílným způsobem v obou ekonomikách zkraslen organizačními vztahy, avšak z hlediska náročnosti ekonomického růstu dává určitou výpověď vztah hrubé přidané hodnoty a mezispotřeby. Tento vztah ukazuje, že v roce 2005 v ČR na 1000 Kč vyprodukované hrubé přidané hodnoty bylo výrobně spotřebováno meziprojektu za 1803 Kč v běžných cenách a za 1934 Kč ve stálých cenách roku 2000, přičemž v tomtéž roce v SR dosáhl tento poměr 1533 Sk resp. 1401 Sk. Náročnost hrubé přidané hodnoty na mezispotřebu byla tudíž v ČR vyšší než v SR v běžných i ve stálých cenách, a zatímco v ČR do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 vzrostla nominálně o 10,0 % a reálně o 32,9 %, v SR klesla nominálně o 3,1 % a reálně o 10,7 %. Výrazně rozdílný byl v obou ekonomikách vývoj ve dvou pětiletých obdobích. Ve druhém ve srovnání s prvním obdobím růst náročnosti hrubé přidané hodnoty na mezispotřebu v běžných cenách v ČR zrychlil a v SR značně zpomalil, přičemž ve stálých cenách zpomalil v obou ekonomikách, avšak v SR podstatně více. Tato skutečnost je dána výraznou změnou v proporcích ve vývoji spotřebovaného meziprojektu; zrychlením jeho růstu reálně o 9,9 p.b. v ČR a značným zpomalením růstu v SR (reálně o 24,8 p.b.). V souladu s tím bylo zvýšení cenové hladiny spotřebovaných meziprojektů v ČR podstatně menší ve druhém než v prvním období, avšak v SR o něco větší. Rozdílné věcné složení produkce, rozdílná kombinace vlivu změn fyzického objemu a cenové hladiny na vývoj hodnoty základních produkčních charakteristik, a tím i cenových parit mezi růstem cen vstupů a výstupů, různé míry působení mezispotřeby na hrubou přidanou hodnotu a rozdílná měnlivost temp přírůstků jednotlivých makroekonomických veličin byly průvodními znaky dlouhodobého zvyšování ekonomické výkonnosti v ČR a v SR. Míry variace ukazují, že u hrubé přidané hodnoty byl rozptýl ročních hodnot kolem průměru za jedenáct let větší ve slovenské než v české ekonomice a že variační koeficient dosáhl v SR 10,5 % a v ČR 7,8 %.

Tab. č. 2 Vývoj souhrnných ukazatelů a náročnosti HPH na meziprojekt

	ČR			SR		
	Produkce	Meziprojekt	HPH	Produkce	Meziprojekt	HPH
	2005/1995 v %					
v b.c.	153,7	156,2	149,6	167,5	171,9	160,5
v s.c.	118,0	125,4	106,6	123,3	126,9	117,5
Ind. cen	130,0	124,6	140,3	135,8	135,5	136,6
	2005/1995 v %					
v b.c.	138,7	141,3	134,2	146,5	141,0	155,8
v s.c.	129,4	135,3	119,8	110,0	102,1	123,4
Ind. cen	107,2	104,4	112,2	133,2	138,1	126,3
	Na 1000 Kč/Sk HPH spotřebováno meziprojektu v Kč/Sk					
	1995	2000	2005	1995	2000	2005
v b.c.	1 639,4	1 711,9	1 802,6	1 582,0	1 694,4	1 533,2
v s.c.	1 454,4	1 711,9	1 933,6	1 568,5	1 694,4	1 401,4